

**Az élmény- és drogfogyasztás kulturális mintái és trendje
az underground party-kultúrához kapcsolódó fiatalok
körében**

Kutatási beszámoló

KAB-KT-02-33

Erdész Terézia (sz. Nagy Terézia)

6723 Szeged, Szilléri sgt. 39/a II. 4.

A KUTATÁS CÉLJA	3
A KUTATÁS MÓDSZEREI	4
A TEREPMUNKA HELYSZÍNE	4
<i>A terepmunka helyszínének kiválasztása</i>	<i>5</i>
A RÉSZTVEVŐ MEGFIGYELÉS	7
<i>A résztvevő megfigyelés szempontjai.....</i>	<i>7</i>
AZ INTERJÚK ÉS BESZÉLGETÉSEK.....	8
<i>A kiválasztott interjúalanyok.....</i>	<i>9</i>
<i>Az interjú szempontjai.....</i>	<i>9</i>
A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA	10
A DROGFogyasztói KARRIER ALAKULÁSA AZ UNDERGROUND ELEKTROZENEI SZCÉNÁBAN	10
<i>A drogfogyasztást motiváló tényezők és azok megjelenése a narrációkban.....</i>	<i>11</i>
<i>Az egyéni és társas környezet.....</i>	<i>12</i>
Az egyén szociológiai háttere	13
<i>Értékek és életmódok.....</i>	<i>13</i>
Morális és szakrális szempontok.....	14
A DROGHASZNÁLAT ÉS TRENDJEI AZ UNDERGROUND PARTY-KULTÚRÁBAN	15
A STIMULÁNSOK ÉS HALLUCINOGÉNEK Fogyasztása	16
A SZINTETIKUS- ÉS HERBÁLDROGOK Fogyasztása	17
A DROGFogyasztást Kísérő Tevékenységek	17
ÖSSZEFOGLALÁS.....	18
BIBLIOGRÁFIA.....	20
MELLÉKLETEK	21
AZ „UNDERGROUND” PARTY-KULTÚRÁBAN Fogyasztott DROGOK	21
AZ INTERJÚ SZEMPONTJAI	24
A HERBÁLDROGOK ÉS VARÁZSNÖVÉNYEK HASZNÁLATA.....	25

A kutatás célja

A kutatás célja az volt, hogy szociológiai és antropológiai módszerekkel az „underground” party világában a drogfogyasztást feltérképezsem. A terepkutatás során szándékomban állt a drogfogyasztás kulturális mintáit feltérképezni, az élmény- és drogfogyasztást a fogyasztás terében megismerni.

A kutatás a party kultúra egy szegmensére, az „underground” szcénára irányult, ahol is a transztechnikák, különös tekintettel a droggal kombinált transztechnikák elterjedtsége és módjai álltak a figyelem középpontjában. Ez, mint ifjúsági szubkultúra, szorosan kötődik egy globális kulturális minta által közvetített értékrendhez, melynek központi fogalmai a nyitottság, szabadság, és a tudatban megnyilvánuló valóság (Fejér 1997). Az életmódban és elsősorban a fiatalok által kedvelt és fogyasztott közösségi, liminális tereken (Turner 1977 és 2002) ez sokszor nyilvánul meg a különböző tudatmódosító eljárások felé való fordulással. Közösségi-kulturális cselekvésként és egyéni, szubkulturális karrierként (Rácz 1989) egyaránt megfogható és leírható a drogok használata, ezen felül a kutatás elsősorban az élmény és valóság orientáltság kapcsán az élmény – drog, élmények és gyakorlatok felé irányult (Fejér 1997; Grynaeus 2000).

Az ifjúsági szubkultúrák tudatos fogyasztói élményeknek, az élményekhez választott cselekvési rítusoknak is felfoghatóak. Ezért az élmény-fogyasztói és átélői stratégiák vizsgálata is a kutatás célja volt. Ezek a stratégiák és élményorientációk virtuális törzsekbe rendezik a drogfogyasztó (és ettől különálló, heterogén törzsként a nem fogyasztó) fiatalokat. Alapvetően megfigyelhető az ifjúsági szubkultúrákban a befogadói-fogyasztói stratégiák léte. A kutatás célja ilyen stratégiák feltérképezése, társas-kulturális kontextusukban való megfigyelése, elsősorban az underground elektrozenéhez és party térhez kapcsolódó szubkulturális csoportokra koncentrálva. A csoportok egy nehezen hozzáférhető drogfogyasztói réteget alkotnak, melyek a személyes megkeresés révén válnak láthatóvá és hozzáférhetővé. A csoport tagjait kívülről egy speciális zenei- és életmód-preferencia mentén lehet körülhatárolni. A kulturális térben, a csoport tagjai közötti interakciós kapcsolatok kiterjedése/kiterjedtsége jól megrajzolja a szubkultúrához tartozó fiatalok koncentrikus köreit. A szubkultúrához (az underground elektrozenei party-kultúrához) tartozó fiatalok kulturális mintái tolerálják a transztechnikákat, speciálisan fogyasztói egyes élmény-konfigurációknak, melyeknek része a drogfogyasztó magatartás is (THC, szintetikus és pszichedelikus drogok, herbáldrogok fogyasztása volt megfigyelhető). A táncos szórakozóhelyek – s ide sorolható a partyk világa – drogfogyasztási mintái, trendjei eltérnek (Demetrovics, 2001) a normál

drogfogyasztási mintától (ide értve a nem drogfogyasztói mintát is), a kutatás erre kívánt rávilágítani.

Tehát a kutatás célja az volt, hogy e kulturális térben a drog, illetve más transztechnikák segítségével elért tudatmódosítások, az arra irányuló attitűdök és kulturális minták megismerése mellett a drogfogyasztási trendeket és metódusokat leírja.

A kutatás módszerei

A kutatás 2002. februártól novemberig több helyszínen végzett résztvevő megfigyeléssel és interjú-felvételekkel történt. A kutatás elsősorban résztvevő megfigyelői módszerekkel történt, ez adott alkalmat a kutatási célban meghatározott mélységű megismerésre.

A megfigyelések a szubkulturális tevékenységek helyszínein történtek. Azaz az underground partykon és a partykhoz kötődő csoportok hétköznapijaiban. A változó csoportokat változó helyszíneken – a partykon – és hétköznapi tereiken kerestem fel.

A drogok közötti eligazodást Bayer könyve (2000) és számos farmakológiai írás, növényismertető, internetes oldal segítette.

A terepmunka helyszíne

Partyk, többnapos összejövetelek, after partyk és baráti találkozók, délutáni és esti összejövetelek (azaz a szubkulturális térben preferált terek és idők) váltak a terepmunkám helyszínéül. A terepmunka során a résztvevő megfigyelői módszert alkalmaztam (Geertz, 2001). A megfigyelések több helyszínen zajlottak: Budapesten és Budapest környéki helyszíneken (Forever Psychedelic, Nature is Calling, Spiral Exit, Varázserdő stb. partykon; Garancsi tónál, Tinnyén, Pusztavacson, Érden, Dunavarsányban stb.), valamint Szegeden a Based on Bass csapat rendezvényein. Részt vettem egy kétnapos rendezvényen Makón, és egy háromnapos táborban, Hegyesden. A Budapesthez közeli események szervezői és látogatói budapesti fiatalok voltak, törzsközönsége pedig látogatója azon honlapoknak, amelyeket magam is látogattam.

A terepmunka helyszínének kiválasztása

A terepmunka helyszínének kiválasztásakor szempontom volt, hogy adott party-szcénán belül, illetve az ahhoz kapcsolódó csoportokon belül végezzem a terepmunkát. A party-kultúrán belül az „overground” partyk, diszkók¹ nem képezték vizsgálódási területem alapját. Ezzel szemben az „underground” partyk², a hozzá kapcsolódó klubok valamint az ehhez a party-kultúrához kapcsolódó egyének és csoportok részét képezték a terepmunka helyszínének.

Az underground party-szcénához a *breakbeat, tribal, drum and bass, deeptrance, trance, dub* stb. valamint *goa és psy* zenéket játszó partyk tartoznak. (NAGY, 2002)

A terep kiválasztása során tehát e szcéna által preferált terek váltak terepmunkám helyszínéül. A kiválasztáskor szerepet játszott néhány csoport és néhány más, szervező csoport követése. Az informális hálózat kihasználásával a megfelelő partyk kiválaszthatók voltak. Azaz a népszerűbb, az élménypreferenciáknak megfelelő partykról információt lehet szerezni, ezt tettem magam is. Ez által a csoportok mozgása, következő partyk helyszínei és időpontjai manifesztálódtak. Ilyen informális hálózat segítségével volt lehetőség ún. illegál partykra eljutni, amelyekről a „jó zene, jó és megválogatott társaság és jó cuccok [drogok]” narratívái keringenek a szubkultúra berkein belül.

A terepmunka során meglátogatott partyk helyszínei

<i>Dátum</i>	<i>Helyszín</i>	<i>Megjegyzés és megnevezés</i>
2002. 02. 15.	Szeged, SOHO Music Club	DJ Palotai
2002. 02. 22.	Szeged, JATE Klub	Anima Sound System koncert + party
2002. 03. 07.	Miskolc, Juno Disco	DJ Naga
2002. 03. 15-16.	Szeged, SOHO Music Club	Based on Bass B-day
2002. 03. 22.	Szeged, SOHO Music Club	Based on Bass
2002. 04. 05.	Szeged, SOHO Music Club	Based on Bass presents Liquor
2002. 04. 11.	Szeged, SOHO Music Club	Szótár születésnap

¹ Az overground partyk és diszkók a táncos szórakozóhelyek olyan formája, amelyben a fogyasztói magatartás, a társkeresés, az önreprezentáció fontos jegyek.

² Az underground partyk az élmény, a zenei élmény központi szerepet játszik. A zenei stílusban, a látványban, a közönségében is különbözik az overground világtól.

2002. 04. 12-14	Vinye	The first open air goa weekend
2002. 04. 13.	Party-Túra Club	Forever psychedelic 4
2002. 04. 19.	Szeged, SOHO Music Club	Based on Bass
2002. 04. 20.	Dunavarsány	Bugyi Crew
2002. 06. 15.	Érd, Rakétakilövő	Elmaradt, mert az utolsó pillanatban visszamondták az engedélyt és szétzavartak
2002. 06. 22.	Pusztavacs	Varázserdő
2002. 06. 29.	Garancsi tó	Nature is Calling
2002. 07. 06.	Csévharaszt	Kerek Erdő, Quantum State
2002. 07. 12.	Törökforrás laktanya	Planet of Vision
2002. 07. 13.	Tinnye	
2002. 07. 19-20	Makó	goa hétvége
2002. 07. 20.	Garancsi tó	Electronic Music Festival
2002. 07. 26-28	Hegyesd Future Buddha Psy Camp	Kapolcsi Művészetek Völgye műsoraihoz kapcsolódóan, goa-party, két és fél napos
2002. 08. 04-05.	Hajógyári sziget	Sziget fesztivál
2002. 09. 07.	Szeged, Nirvana	Zion party
2002. 09. 28	Budapest, Vár	Cinetrip
2002. 10. 11	Szeged, Lagúna	B.o.B party
2002. 10. 12.	Budapest	Forever Psychedelic5
2002. 10. 30.	St.Tropez állóhajó	Crash & Carry Chi records release party
2002. 11. 09	Kecskeméti víztorony	thermalteam presents
minden esőmentes nyári szombaton	Szeged, Lapos Beach	Open air party

A terepmunka részét képezte még a party-szcénához tartozó csoportok vizsgálata. Ez egyrészt jelenti azt, hogy a partykon résztvevő csoportokat és személyeket vizsgáltam, másrészt olyan csoportokat, amelyek öndefinícióikban azonosulnak már csak a party-kultúrával (erre a

Drogfogyasztói karrier... kapcsán térnek ki még.) Ennek következtében a csoportok hétköznapijaiban és a party élményétől távoli (vagy távolibb) beszélgetésekben vettem részt.

A résztvevő megfigyelés

A résztvevő megfigyelés a terepmunka fő metódusa volt. A megfigyeléseket az underground szcéna által preferált helyeken és időben végeztem.

A résztvevő megfigyelés során a megfigyelt tér kulturális sajátosságaira, specifikusan jellemző tevékenységeikre koncentráltam. A különbségek és azonosságok mellett a megfigyelt jelenségek általánosságára is koncentráltam.

A terepmunkánál és az interjúknál leírt tevékenység és szempontrendszer jellemezte a résztvevő megfigyelést.

A résztvevő megfigyelés szempontjai

A résztvevő megfigyelés során is, mint ahogy az interjú szempontjainak megválasztásakor is szerepet játszott, hogy korábban ugyanezen party-kultúrában végeztem kutatást. Így a megfigyelés szempontjai a kutatás kezdetétől fogva körvonalazottak voltak.

A megfigyelés szempontjai voltak:

- A résztvevők (és ezen belül az egyes egyének) által, a party terében végzett tevékenységek
- Az élményfogyasztás, úgyis mint transztechnikák
- A drogfogyasztás metódusa
- Az élmények megosztása
- A rekreáció és a hétköznapiakba való reintegrálódás
- A szubkulturális tevékenységekben való részvétel mennyisége és minősége
- A szubkulturális csoportban betöltött szerep
- A szubkulturális minták más sajátosságai – szimbólumhasználat, nyelvhasználat, öltözködés és identitást kifejező jegyek, stb

E szempontokon túl törekedtem arra, hogy az általánosabban jellemző és eseti cselekményeket egyaránt feljegyezzem. A résztvevő megfigyelés során megismert szubkulturális jelenségeket és az értelmezéseiket terepmunka-naplóban rögzítettem.

A résztvevő megfigyelés során a vizuális technikákkal való rögzítésre is sor került. Az elkészült képekből néhány a mellékletben megtalálható.

Az interjúk és beszélgetések

Az interjúk és beszélgetések a résztvevő megfigyeléssel összeillő adatgyűjtési módszerek voltak. A kutatási időszakban mintegy 35 interjú készült, 24 interjúalannyal és ezen felül az interjúalanyokkal és másokkal számtalan beszélgetés folyt. Az interjúk a party perifériáján és a party-kultúrához kötődő csoportokban, az interjúalanyokkal egyénileg készült. (Az interjúk szempontjait ld. lentebb és a Mellékletben.)

A *beszélgetések*, amelyek a résztvevő megfigyelés részét képezik, felfoghatók spontán és strukturálatlan interjúknak. E strukturálatlanságból kifolyólag a beszélgetések jól tükrözik a szubkulturális tér résztvevőinek érték- és élménypreferenciáit. Plasztikusan fejezi ki ugyanakkor a szubkulturális karriert, a motivációkat stb. A beszélgetések a party centrumától a partytól távol eső helyekig sok helyen történtek. A résztvevő megfigyelés természetéből adódóan az egyének és csoportok életében való részvétel során nemcsak partykon, hanem a hétköznapi tereiben is módomban állt jelen lenni. Ezáltal a beszélgetések mindezen helyszíneket magában foglalja.

A beszélgetések, melyek legalább olyan értékesek voltak, mint az interjúk, a party törzsközönségével történt elsősorban, másodsorban olyan résztvevőkkel, akik magukat valamilyen oknál fogva kívülállóknak definiáltak. A beszélgetésekben megfigyelőként és beszélgetőpartnerként vettem részt. A beszélgetések során a party-élmények és a drog-élmények kiemelten fontosak voltak, hiszen ez az egyik szubkulturát formáló kulcsmotívum. Az élmény a kommunikációban olyan központi szerepet tölt be, amely nehezen lenne megkerülhető. A beszélgetések gyakran a party- és drogélményekről való elbeszélésekké és visszajelzés-igénnyé alakulnak. A hétköznapi-tól eltérő tér-idő valóságok, az egyéni élet liminális fázisai, a drogfogyasztás során bekövetkező élmények jelentőséggel bírnak a szubkulturális térben, míg a hétköznapi gondolkodás és a domináns társadalmi normához való alkalmazkodás pedig eljelentéktelenedik. Az elbeszélő számára nagyon fontos, hogy hallgatója – ez esetben a kutató – képes legyen e narrációkat dekódolni. Az érzelemdús és őszinte elbeszélések a szubkulturális térben, az együttlét pillanataiban történnek. Az adatgyűjtés során az ilyen elbeszélésekre különös hangsúlyt fektettem, hiszen ezek jól

tükrözték a résztvevők konstruált valóságát a drogokról, a fogyasztás módszeréről, az élmény kereséséről. (Thornton, 1996)

A kiválasztott interjúalanyok

Az interjúalanyok kiválasztása során olyan szempontokat érvényesítettem, mint a szubkulturális térben elfoglalt hely, a drogfogyasztói karrierben való előrehaladottság, a party-kultúra és a drogfogyasztás által való érintettség.

A kiválasztásukban segített a szubkulturális térbe való integrálódás, az ott végzett résztvevő megfigyelés. Így egy szakértői mintaválasztás vált lehetségessé. Az interjúalanyok megválasztásánál törekedtem arra, hogy az alanyok a party-szcéna színeit reprezentálják – a fentebbi szempontok szerint.

A kutatási előfeltételek okán a kiválasztott interjúalanyok a party-kultúrához több-kevesebb mértékben kapcsolódnak. Többségük party-résztvevő mindmáig. Kis hányaduk olyan, a party-kultúrához kapcsolódó csoportokban résztvevő, akik már nem járnak el a partykra, de az élmény és főképp a drogfogyasztási mintáiban hasonlóak.

A huszonnégy interjúalany közül három volt, aki a party-kultúra szervező – zenei rendező rétegéhez tartozik, szintén három volt, akik dealer, pusher szerepben jelentek meg. Négyük pedig ún. „kivülálló”, akik más szórakozási és élmény-fogyasztási kulturális mintához integráltak, de valamilyen oknál fogva a party terében is megjelennek – ez az ok az eseti drogfogyasztás volt. Az interjúalanyok nagy többsége stimuláns-használó volt, mintegy harmaduk hallucinogén-fogyasztó is. Hármuk specifikusan herbáldrog és „varáznövény” fogyasztó.³ A többiek és ők maguk is, a party-kultúrához kapcsolódó drogfogyasztási mintával adekvát fogyasztói magatartást mutatnak be.

Az interjú szempontjai

Az interjú szempontjainak megválasztásakor a korábbi – szintén a party-kultúrához kapcsolódó – kutatásaimon alapuló ismereteimre támaszkodtam. Az interjúk során a *miért?* és *hogyan?* kérdésekre kerestem a választ. Elsősorban élettörténet-interjúkat készítettem, ahol a

³ **Herbáldrog:** növényi hatóanyagokat tartalmazó, stimuláns, eufóriáns és afrodisziákum drogok, melyek elsősorban a party terében kerülnek fogyasztásra, kapszula formájában. **Herbáltea:** az előzőhöz hasonló, csak tea formájában fogyasztott drogok. **Varáznövények, varázscseppek:** hallucinogén növények és növényi kivonatok.

party-kultúrához és a drogfogyasztáshoz való viszony és viszonyulás kapott hangsúlyt. *Az interjú szempontjait a Mellékletben helyeztem el.*

A kutatási eredmények összefoglalása

Az „underground” party-kultúrához kapcsolódó csoportokban és a partykon végzett kutatás során a drogfogyasztás kulturális mintáira és trendjeire koncentráltam. Ennek során a következő alfejezetekben bemutatandó szempontokat és értelmezési szempontokat különítettem el.

A drogfogyasztói karrier alakulása az underground elektrozenei szcénában

Az underground szcénába való belépéskor az egyének integrálódhatnak egy szubkulturális mintához. Ha az integrálódás megtörténik, akkor az egyének résztvevőkké („party-arccá”) lesznek. Amikor ez megtörténik, egy élmény- és drogfogyasztási séma is elérhetővé válik a számára. A szubkultúrában való részvétel a beilleszkedés és azonosulás és a közösségből való kitűnés kettősségével bír. A szubkulturális térben preferált értékek elfogadása és gyakorlása a szubkulturális karrier kiépülése felé vezet – ez itt jelentheti az elektrozenei jártasságot és ízlést, a szimbólumok és identitás-jegyek megfelelő alkalmazását, de jelenti a drogfogyasztás tolerálását is. A tolerálás és egymás nyelvének és értékrendszerének megértése szükséges és a közösséggé válás feltétele. Az underground party-szcénában ennek egy jelentős dimenziója az élmény-megosztás és annak megértése, s ez magában foglalja a drogélmények megosztását is. A résztvevők úgy vélik, hogy ezen élmények megértését csakis úgy lehet megérteni, ha valaki már részt vett maga is hasonlóban. Így az integrálódás első lépcsőfokain az egyén találkozik a drog felkínálásával. Ugyanakkor a későbbiekben ezt el is utasíthatja, de aki nem próbálta, az a presztízs-hierarchia aljára kényszerül.

Az elfogadás, fogyasztás, az élmény tudatos megválasztása és az azzal kompatibilis drog megválasztása a presztízs egyik fontos alapja. (NAGY, 2002)

A befogadói-fogyasztói stratégiák kiépülése után a fogyasztói-átélői stratégiák ha megjelennek, „profizmusról” beszélnek, amely megfelel a szakértői drogfogyasztó terminusának. Az átélés, a transztechnikák együttes és megfelelő használata nagyon fontos, a

hierarchia csúcsára emeli a résztvevőt, aki el is különíti magát a fogyasztói stratégiával a tudatmódosítás felé irányuló résztvevőtől.

Előfordul, hogy „idősebb” party-résztvevők a transztechnikák elsajátítása után a partykra már nem járnak el. Zeneileg és morálisan azonosulnak a party-szcénával, de már csak ritkán résztvevői a partyknak. A drogfogyasztási szokásukat fenntartják, s időről időre ismétlik az élményeket. A kutatás időtartama alatt a két ilyen típusú vizsgált csoport egyike a party-szcénában ritkább drogfogyasztói magatartás felé mozdult el: az ex-típusú stimulánsoktól az intravénás amfetamin felé mozdultak. A kutatás végére, mintegy évvel később, néhányuk abbahagyta a tudatmódosító szerek alkalmazását.

Így a party kultúrába befelé és az onnan kifelé mozdulás is jól érzékelhetővé lett.

A drogfogyasztást motiváló tényezők és azok megjelenése a narrációkban

A drogfogyasztást motiváló tényezőkről az interjúkban és beszélgetések során megfogalmazott elbeszélésekből értesültem. A beszélgetések jelentős hányada érintette, míg az interjúban pedig a célmeghatározás okán hangsúlyos volt a tudatmódosítás kérdése. A tudatmódosítás technikáiról, a motiváltságról, az élményekről, az élmény-orientáltságról sok szó esik e szubkulturális térben. Motiváló tényezőként artikulálódtak a következők:

- *Az élmény-keresés.* Az új tapasztalatok, a „más” megélése. A szabadság megélése. Az új érzékelés mezők. A kíváncsiság.
- *A kiút-keresés.* A hétköznapiakból való elmenekülés. A „nyomástól” való megszabadulás.
- *A társas elfogadás.* Drogfogyasztó környezetben az azonosulás. Azonosulás a választott közösséggel. Az élmények megosztása, az azokon való osztozás.
- *Az élmény fokozása.* A partyn más transztechnikák által elért élmények fokozása, a zene, a fénytechnika, a látvány által nyújtott lehetőségek „mélyebb” megélése.
- *A tudatmódosítás által való „önmegvalósítás”, stb.* Az önmegismerés. A benső világ felé való nyitás. A kiteljesedés.
- *A szakrális célok.* Az isten, az abszolút igazság, az univerzum, az univerzum hajtóereinek, a tudatunk határainak és a határain túli világ megismerése és megértése. A felsőbbrendű bölcsesség elsajátítása.

- *Kikapcsolódás.* A kiút-kereséshez hasonló, de kevesebb negatív tónusú probléma megjelenítése. Problémák elől való menekülés nélkül is motiváló.
- *A hangulat kémiai úton való befolyásolása.* Az uralom megélése önmagunk hangulata felett. A hangulat szabályozhatósága. A depresszió, a rossz hangulat eltűntetése.

Természetesen a hallucinogének és a stimulánsok fogyasztására irányuló motivációk különbözőek. Míg előbbire a tanulás, a szakralitás jellemző, utóbbira a rekreáció, az élmény-orientáltság. Az élmény-orientáltság a hallucinogének bevitelére is jellemző, de az élmények megélése és feldolgozása hangsúlyosabb. Ugyanakkor különböző élményekre orientálnak a stimulánsok és a hallucinogének, s azokon belül az egyes szerek.

Az élmény-orientáltságról (pörgés, mozizás, tanulás) szívesen beszélnek a szakértői drogfogyasztók – a hallgatóság sámánjaivá lesznek, s tanítják az élmény-keresés technikáit.

Az egyéni és társas környezet

A tudatmódosító szerek használata szinte kivétel nélkül társas térben zajlik. A társas együttlét során az együttes szórakozásnak (élmény-keresésnek) egyik formája a drogfogyasztás – elsősorban a marihuána fogyasztása, de rendszeres drogfogyasztók esetén, illetve különleges alkalmakkor (nagyobb összejövetel, születésnap) más szerek is előkerülnek. A drogfogyasztás a társaság összeszerveződését is lehetővé teszi: aki vagy akik megvásárolják, akik élelmiszert, innivalót hoznak, aki a helyszínt biztosítja, aki a zenéről gondoskodik – mindenkinek szerep juthat. A partyk alkalmával a helyszín adott, s a beszerzés is megtörténhet a party-terében.

A társas környezetet motiváló tényezőként és biztonságot adóként is emlegetik a szcéna résztvevői. Többen említik, hogy ha a barátai nem kínálnák, ellent tudna állni a kísértésnek, hogy valamit fogyasszon – ugyanakkor ők maguk is kínálnak másokat. Az élmény megosztása és megoszthatósága kiemelten fontos. Mind magának az élménynek, mindpedig az élményről adott beszámolóknak fontos szerepük van.

Az egyén, amikor az underground szcénába integrálódik, egy drogfogyasztást toleráló mintához is alkalmazkodik egyúttal. Kiepül a szubkulturális és egyúttal a drogfogyasztói karrierje. Egyúttal az őt tolerálni képes társasággal veszi körül magát – így egyéni környezete is ugyanannak a szubkulturának a része. (vö. Lajtai 1999)

A drogfogyasztói stratégiák egy speciális esete a *nem-fogyasztás*. E stratégia az integrálódás akadálya is lehet, ugyanakkor, ha más szubkulturális tevékenységekben az egyén presztízst tesz szert, a nem-fogyasztását is képesek tolerálni. Alapvetően toleráns magatartással találkozom minden mássággal szemben, de az értetlenség kizárását ez nem jelentette. A nem-fogyasztás pedig értetlenséggel került szembe. Látható, hogy a közösség nyomása hogyan nehezedik az egyénre.

Az egyén szociológiai háttere

A party résztvevők életkora 16-25 életév közötti, ezen átlagtól a breakbeat és drum and bass stílusokat képviselő partykon résztvevők életkora lefelé, a goa és psychedelic partyk résztvevőinek kora felfelé tér el. Iskolai végzettségük tekintetében a legalább középiskolai érettségit teljesítettek, vagy afelé tartók jellemzők, illetve az egyetemista, főiskolás réteg is képviselteti magát. A családi háttérben sokszor jelenik meg az elvált szülő képe, illetve az állandó dolgozó szülőé. A résztvevők többsége már dolgozott valaha, jelentős részük jelenleg is pénzkereső tevékenységet folytat, többségük a szolgáltató szektorban.

Az anyagi háttér differenciált, ahol a szülők kevesebbel járulnak hozzá a fiatal létfenntartásához, ott a fiatal egészíti ki különböző tevékenységekkel (ilyen tevékenység a *pusherség* is!). A jobb anyagi helyzetűek is középosztálybelieknek tartják önmagukat, az anyagi és kulturális háttérükről konstruált kép is ezt támasztja alá.

Értékek és életmódok

A party résztvevőinek többségénél a partyzás, a tudatmódosítás az értékpreferenciában tekintélyes helyen áll. Az értékpreferencia által megszabott életmód tehát valamelyest alárendelődik ennek. Sokan alkalmi munkákat vállalnak vagy önállóan tevékenykednek, hogy a szabadság és kötetlenség iránti vágyuknak engedelmességeskedjenek. A hétköznapokat időröl-időre a társas együttlét, a party liminális fázisa töri meg. E liminális fázis során a szubkulturális normák és minták érvényesülnek, a hétköznapok struktúráival szemben a strukturálatlanság, a liminoid térben érvényes magatartások jelennek meg. Az életmód részévé válik a partyra való készülődés (ruhák, kellékek, információk és drogok beszerzése), a partyn való részvétel és a party utáni reintegrálódás és élmény-megosztás. S a gyakorlat, a party értékszemplélete a hétköznapokba is átszivárog.

A tolerancia, a szeretet, az együttlét, a békesség olyan értékek, amelyeket szinte minden party-résztevő magáénak vall.⁴ Ezen túlmenően a goa és psy stílusok sajátja, hogy a természetközelség, az egyenlőség, a tudatmódosítás különös értéként jelenik meg. Habitusuk folytán a hippikkel szokták összevetni őket, jogosan. Életmódjukban ők térnek el leginkább az átlagtól és az underground party-kultúra átlagától.

A party világa alapvetően egy táncos szórakozási forma, melynek része az élmény-keresés, s magáénak vall néhány toleráns értéket. Ugyanakkor a sok kis csoport csak in-group toleráns, míg kifelé viszonylag zárt. A közös nevező az élmény és a party maga⁵, amely a hétköznapiakban szimbólumokban reflektálódik.

Morális és szakrális szempontok

A szcena drogfogyasztásának morális szempontjai a résztvevő megfigyelések során manifesztálódtak. Az egymásra való odafigyelés, az élmények egymás közötti megosztása olyan szubkulturális morál, amely normatív erővel bír. In-group szinten működőképes, kifelé korlátozottan.

A szakrális szempontokról szívesen beszélnek az olyan fogyasztók, akik maguk is ilyen szempontok alapján (is) fogyasztanak tudatmódosító szereket. Kiemelten kezelik mind a transzcendensre irányuló megismerési igényt, mind pedig az abból illetve arról szóló megértést. A szakrális cél: megérteni, hogy a tudaton kívül mi létezik, s ha létezik, akkor azt mi befolyásolja. Ha pedig a tudat létezik, az honnan származik. A cél: megérteni az emberi lét értelmét és célját.

A szakrális drogfogyasztók között különösen sokan fogyasztanak varázsnövényeket, sokan közülük polidroghasználó – ugyanakkor számuk alacsony. Ők többnyire a party terétől távol tartják magukat. Amiért mégis a kutatás fókuszába kerültek az az, hogy társas kapcsolataik révén, akár csoportszinten is, integráltak e szubkulturális mintához, különösen a „goások” mikrokultúrájához. Ezzel párhuzamosan pedig a drogfogyasztási mintáikban is azonosak.

⁴ Ugyanakkor az értékek által meghatározott életmódot, a toleranciát kevesen gyakorolják.

⁵ A partyzás bír értékkel.

A droghasználat és trendjei az underground party-kultúrában

Az underground party-kultúrában és a hozzá kapcsolódó csoportokban a droghasználat mintái eltérőek. A szubkultúrán belüli mikrokulturális csoportok – melyek zenei stílusokkal is azonosak – specifikus élmény-keresési és fogyasztói stratégiákkal bírnak.

Egyes csoportok kifejezetten stimuláns és eufóriáns orientáltak – a legtöbbjük ilyen – míg mások a hallucinogéneket választják inkább. Elkülönülnek a csak herbáldrogokat fogyasztók a szintetikus szereket is fogyasztók szélesebb rétegétől. A zenei stílustól függetlenül mindegyikben léteznek csoportok, melyek a marihuána-fogyasztáson túl nem lépnek.

A partykon az eufóriánsoké, a stimulánsoké a fő szerep. A kutatás kezdetétől fogva az ecstasy sok típusa jelent meg és tűnt el. Időről időre megjelent egy „márka”, amelyet a pusherek a legjobbként ajánlottak. A kutatás kezdetén a lufik fogyasztása korlátozott mértékű volt, majd a nyár folyamán előretört, s ma már alig rendeznek partyt „space bar” nélkül. A kereslet is megnőtt iránta. A júniusi pusztavacsi partyn a résztvevők zöme – mintegy 90%-a – fogyasztott lufit, jelentős többségük az este és a rákövetkező nappal folyamán többször is.

A herbáldrogok árusítása is terjed. A nagyobb szervező csapatokhoz ma már külön-külön más „herbálos” tartozik, aki árusít.

A partyn kívüli drogfogyasztási szokásokban a herbáldrogok megjelenése, s az otthon termesztett növények, a gyógynövényboltokban megvásárolható alapanyagok ismerete hozott a korábbi évekhez képest változást. A herbálecstasy otthoni elkészítése egyszerű, de sok alapanyagot igényel, a kutatás kezdetén még többen foglalkoztak vele. A kutatás egy éve során a hangsúly az otthoni herbálfogyasztásban a pushereken keresztül beszerezhető kapszulákra helyeződött. A varáznövények területén a salvia (*Salvia divinorum*) és a pántlikafű (*Phalaris arundinacea*) jelent meg olyan újdonságként, amely ha ugyan ismert tudatmódosító szer is volt, de most került előtérbe. A salvia azáltal került a középpontba, mert elterjedt a hír, hogy ez az egyetlen az egész világon legális tudatmódosító szer.

Az egyéb varáznövények és a gomba fogyasztása a hozzáférhetőségtől függ – ha van a „piacon”, akkor a fogyasztásuk is megnövekszik.

A különböző információs csatornákon közlekedő hírekből érzékelhető, hogy az újabb és újabb utakat nemcsak a szintetikus szerek előállítói keresik, hanem a növényekkel kísérletezők is. A kísérletezés az ún. boszorkánymérgek irányába (csattanó maszlag), az ayahuasca-forma és a növények használatának keverése irányába hat. Az egyik növény mellékhatásainak

csökkentésére egy másik bevétele ugyanolyan veszélyes polidroghasználat, mint az együttes fogyasztásuk.

A drog és alkohol együttes fogyasztása jellemző annak ellenére is, hogy ennek veszélyeire a különböző tájékoztatók külön figyelmeztetnek, illetve egymásnak is szólnak ritkán a résztvevők.

A stimulánsok és hallucinogének fogyasztása

Az underground party-szcénában és a hozzá kapcsolódó csoportokban egyértelműen jelen vannak mind a stimuláns, mindpedig a hallucinogén drogok. A stimulánsokat elsősorban a party centrumában, a hallucinogéneket a partytól távol eső helyeken fogyasztják.

A stimulánsok a party-élmény megélését segítik: a zene, a külső környezet és a társas környezet jobb érzékelését teszi lehetővé – mondják a résztvevők. A stimulánsok (főleg az ecstasy és a herbalecstasy) fogyasztása a party időtartama alatt egyszer (a party elején) vagy kétszer (a party elején és a csúcса idejét megelőzően) történik.

Mind az ecstasy, mindpedig a herbalecstasy használata elterjedt, széles körben fogyasztott tudatmódosító szer. Az elterjedtség tekintetében ezeket a lufi (balloon; nitrogén-oxidul) követi, mely a helyszínen nyíltan beszerezhető sok partyn. A stimulánsok közül mások használata atipikus, az underground party szcénájára nem jellemző – így nem jellemző a speed, az intravénás amfetamin vagy a kokain fogyasztása sem, de előfordul. Utóbbi kettő, valamint a szintetikus ecstasy és a herbalecstasy használata a party terén kívül is, a csoportok magánszféráiban történik.

A különböző, a szubkultúrán belüli szubkultúrák, különböző drogfogyasztási mintákkal és attitűdökkel bírnak. A stimulánsok használata általánosan jellemző, a herbálstimulánsok fogyasztása már inkább csak a természetközelség ideológiájával bíró goa és psy stílusokhoz tartozókat érinti. S őket érinti elsősorban a legkülönbözőbb hallucinogének használata is, valamint az afrodiziákumoké is.

Az LSD, mint félszintetikus hallucinogén szer használata az underground szcénában általánosan elfogadott, de csak kevesen élnek vele. A használók többsége a tudatmódosítás által való tanulás, a természethez és igazsághoz való visszatalálás szereként, mintegy szakrális módon fogyasztja. A használatában, a hallucinogén drogok fogyasztói karrierjében előrehaladottabb státusúak sokszor próbálkoznak más hallucinogénekkal is. A szintetikus hallucinogén drogok közül előfordul – de hangsúlyoznám azt, hogy rendkívül ritkán – a DMT (dimetil-triptamin) használata. E mellett számos varázsnövény és –aromacsepp, gomba

használata jelen van a szcénában, s jóval általánosabb a használatuk. A gombának (*Psilocybe cubensis*) a fogyasztása, az LSD-élmény presztízs-értékkel bír, míg más hallucinogének használata inkább egzotikumként értékelhető.

A résztvevő fiatalok narrációiban a „miért?” kérdésre is választ találhatunk: az élmények keresése, átélése, a közösségi motiváltság mellett az egyéni esztétikai-egzisztenciális lázadás motívumai jelennek meg.

A hallucinogén-fogyasztók mikro-szubkultúrája a szubkultúrán belül is elkülönül – a tudatmódosító szerek alkalmazói halmazán belül egy kicsiny csoport az, aki hallucinogén élményeket több-kevesebb rendszerességgel (azaz az egyszeri kipróbáláson túl) fogyaszt. Az élmény-orientációk pluralitása jellemző.

A szintetikus- és herbáldrogok fogyasztása

Ahogy azt fentebb jeleztem, a herbáldrogok és a szintetikusak fogyasztása némileg eltérő csoportot érint. A szintetikus szerek és a herbáldrogok mellett más-más indokok mentén teszik le a voksukat a résztvevők. Az indok között szerepel mindkét oldalon a biztonságos drogfogyasztás, a herbálok mellett a természetközelség, a természet ajándékának elfogadása. A szintetikusok mellett a dozírozhatóság.

A herbáldrogok a természetesség látszatát keltik, mikor a növényi hatóanyagokról van szó, s a dozírozhatóságot, amikor kapszula formájában kínálják. Tea formájában kevesebben fogyasztják, azt is csak mértékkel.

A herbáldrogok árusai a legalitás illúzióját teremtik meg azzal, hogy nyíltan árusítanak – sokakat ez is vonz. A biztonság-érzetet növelik, hogy a fiolákra és esetenként egy ív papírra fel van sorolva az egyes kapszulák tartalma. A herbálteák árusai a hangulatra és az elérni kívánt élményre rákérdezve ajánlanak a készletből – ők már valóban szolgáltatói a tudatmódosítás piacának.

A drogfogyasztást kísérő tevékenységek

A drogfogyasztói karrier egy előrehaladottabb állapotában sokan foglalkoznak drognövények termesztésével. Elsősorban a marihuána saját és szűk környezeti igényeket kielégítő termelésével – a *Cannabis sativa* termesztése és a hatóanyag tartalma bizonyos presztízs-értéket képvisel.

A hallucinogének fogyasztói, s főleg akik szinte kizárólag ilyen típusú anyagokat fogyasztanak, szívesen termesztenek más varázsnövényeket és varázskaktuszokat. A legáltalánosabb a meszkalin tartalmú peyotl (*Lophophora williamsii* és *L. diffusa*) valamint a pszilocibin gomba termesztése. Nagyon kevesen próbálkoznak más növények termesztésével, így a salvinorin-A hatóanyagú salvia (*Salvia divinorum*; látnókzsálya, jósmenta) termesztésével, vagy a hawaii farózsa (Hawaiian Baby Woodrose; *Argyrea nervosa*) nevelgetésével. Ez utóbbi a hajnalkához (*Ipomoea violacea*) hasonlóan LSA-t (D-lizergsavamidot) tartalmaz.

A fogyasztók szívesen osztják meg információikat, erre internetes fórumokon, chat-szobákban is lehetőség nyílik, önálló weboldalak létrehozásával is közzétesznek információkat. Az élmények megosztása, a szakértői drogfogyasztás esetén az új anyagokkal történt kísérletekről való egyéni beszámolók terjesztése itt (is) történik.

Az információk továbbadásán túl többen foglalkoznak a drogok terjesztésével is. Néhányuk külföldről való behozatalt is vállal – extra minőségű drogok, különlegességek, segédeszközök, magok, gombatookit beszerzését is. Töredékük herbáldrogok behozatalával, terjesztésével foglalkozik.

A party-szcénában jellemző drogfogyasztási mintához tartozó tevékenységek perifériáin megtalálhatók a party-élményt és a drog-élményt segítő tárgyak és eszközök készítőit és árusait – a ruhák, „UV-reagens” tárgyak és ékszerek, képek készítőit.

Összefoglalás

A fentebbi kutatás tehát az underground party-kultúrában folyt, az ott végzett terepmunka és interjúk eredményeit foglaltam össze. A kutatás eredményei e specifikus drogfogyasztás trendjeinek és kulturális mintáinak összegzése, mely, ha kvantitatív adatokat nem is tartalmaz, a megismerési módszerből adódóan lehetőséget adott a mélységeiben való bemutatásra.

Az underground partykon résztvevő fiatalok jelentős többségének (85-90% is lehet) már volt party-drogokkal, marihuánával kapcsolata. A résztvevők nagy hányada (kb. 60-71%) a partyk alkalmával rendszeresen használ drogokat. A résztvevők egy része a partykon kívül is használ drogokat.

A herbáldrogok és varázsnövények használatának terjedésével sem szorult háttérbe a szintetikus drogok fogyasztása, inkább csak a lehetőségek palettáját színesíti. Ugyanakkor a polidroghasználat módszere kiszélesedett a party-kultúrában is.

A kutatás elérte a célcsoportot, közöttük a kutatási tervben meghatározott céloknak eleget téve megfigyeléseket végeztem és interjúkat készítettem. *A kutatás során egy eddig kevésbé ismert és publikált területet – a herbáldrogok és varázsnövények fogyasztását – sikerült megismernem, amellett, hogy az underground szcéna fogyasztási szokásait, élményfogyasztási trendjeit igyekeztem megismerni és megérteni.*

Az underground party-kultúrában végzett terepmunkám alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a drogfogyasztás – s általában véve a tudatmódosítás – tolerálása a fiatalok körében kiszélesedik. Ennek egyik következménye az, hogy a drog-paletta színesedik, a fiatalok a kísérletezéstől, az együttes droghasználatától sem riadnak vissza. A szubkulturális térbe való bekerüléssel pedig szinte egyidejűleg megkezdődik egy drogfogyasztói karrier kiépülése, amelyet a szubkulturális minták motiválnak. A kutatás során nem állt módomban összehasonlító vizsgálatokat végezni arra nézve, hogy mi motiválja a fiatalokat az underground szcénába való integrálódáshoz.

Bibliográfia

- BAYER I. (2000) A drogok történelme. A kábítószeres története az ókortól napjainkig. Aranyhal Könyvkiadó.
- DEMETROVICS Zs. (2000) Az ecstasy a legújabb kutatások tükrében. In: Demetrovics Zs. (szerk.) *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Animula Kiadó, Budapest.
- DEMETROVICS Zs. (2001) Droghasználat Magyarország táncos szórakozóhelyein. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- FEJÉR B. (1997) Az LSD kultusza. Egy budapesti kulturális színpad krónikája. MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest.
- GEERTZ, C. (2001) Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Osiris Kiadó. Budapest.
- GRYNAEUS T. (2000) Előadások az ethnopsychiatria területéről. In: Barna Gábor (szerk.) *Folklorisztikai olvasmányok II*. Szeged.
- HENDERSON, S. (2002) „Ex»-típusok és táncos dívák» A nemi hovatartozáson alapuló kutatás és a közösségi prevenció. In: Rác József (szerk.) *Drog és társadalom. Az addikció mintázatai*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- LAJTAI L. (1999) Drogok a kulturális és pszichiátriai antropológia szemszögéből. In: www.behsci.sote.hu/belugyi.htm (Belügyi Szemle, 1999. június 29.)
- LAJTAI L. (2000) Nárcisztikus jelenségek az aktuálisan jellemző drogfogyasztó magatartásokban. In: Demetrovics Zs. (szerk.) *A szintetikus drogok világa. Diszkódrogok, drogfogyasztók, szubkultúrák*. Animula Kiadó, Budapest.
- NAGY T. (2002) Az underground zenei szubkultúra a mai nagyvárosban. *Tabula*, 5. 2. 254-271 p.
- RÁCZ J. (1989) Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák». Magyar Pszichiátriai Társaság. Budapest
- THORNTON, S. (1996) *Club cultures. Music, Media and Subcultural Capital*. Wesleyan University Press. London
- TURNER, V. (1977) *The Ritual Process*. Ithaca, New York, Cornell University Press.
- TURNER, V. (2002) A rituális folyamat. Struktúra és antistruktúra. Osiris Kiadó. Budapest

Mellékletek

Az „underground” party-kultúrában fogyasztott drogok

1. Herbáldrogok és varáznövények, varázscseppek

Drognövény megnevezése	Elnevezései	Fogyasztási mód	Főbb hatóanyagok	Hatás
Argyrea nervosa	Hawaiian Baby Woodrose, hawaii farózsa	magok rágva, magok kiáztatva	D-lizergsav-amid (LSA)	hallucinogén
Cannabis sativa	Marihuána, spangli, spagó, marcsa, fű, gyp, zöd, zöldség, joint, Joe, ganja...	cigaretteként, pipában elszívva, süteménybe sütve	THC (tetra-hidro-cannabinol)	eufóriás
Cola nitida	kóladió	aromacseppként, herbalexben	koffein, theobromin, kolamin	stimuláns
Coryphanta macromeris	donana-kaktusz	nyersen, turmixolva	meszkalin	hallucinogén
Ephedracea	ephedra, csikófarkfű	teaként, aromacseppként és herbalexben	Efedrin, pseudoefedrin, norpseudoefedrin	stimuláns
Ginko biloba	ginko biloba	teában, herbalexben		stimuláns
Ilex paraguayensis	maté	teaként	koffein	stimuláns
Ipomoea violacea	hajnalka, hajni	magok rágva, vagy kiáztatva	D-lizergsav-amid (LSA)	hallucinogén
Lophohora williamsii és L. diffusa	peyotl, kaktusz, korong, gomb	nyersen turmixolva v. szárítva	meszkalin	hallucinogén
Paullinia cupana	guarana, gurana-kávé	teaként	koffein	stimuláns
Psilocybe cubensis és Amanita muscaria	gomba, mushroom, shroom, ...	szárítva (ritkán nyersen), a kalap-tönk arányokat figyelembe véve	pszilocibin	hallucinogén
Salvia divinorum	salvia, jósmenta, látnokzsálya	pipában elszívva	salvinorin-A	hallucinogén
Sassafras officinale vagy S. albidum	szasszafrász, szasszafrász	tea és aromacsepp formában	szafrol	stimuláns és hallucinogén, afrodisziákum
Trichocereus	San Pedro	nyersen	meszkalin	hallucinogén

pachanoi		turmixolva		
Turnera diffusa var. aphrodisiaca	damiana	likőrként vagy teaként és egy levélnyi elszívva	nem ismert	afrodiziákum, eufóriás

2. Az ayahuasca-forma két összetevője

	A két összetevő	A felhasznált növények	Hatás
ayahuasca- forma	monoamin- oxidáz-gátló, MAO-gátló	Banisteriopsis caapi (ayahuasca), Peganum harmala (szíriai rutafű), Passiflora incarnata (golgotavirág)	hallucinogén, víziók (A MAO-gátló miatt étrendi megkötésekkel fogyasztják.)
	DMT (dimetil- triptamin)	Phalaris arundinacea (pántlikafű), szintetikus DMT	

3. A herbalex összetevői

Elnevezése	Összetevői	Fogyasztási mód
Herbalex, Herbal E, herbaex	ephedra, guarana, ginzeng, ginko biloba, kóladió, gotu, fo ti, zöld tea, szerecsendió	Az összetevők kapszulákban vagy tea főzetekben összeállítva kerülnek a fogyasztóhoz

4. A fogyasztott szintetikus és félszintetikus drogok

A drog megnevezései	Használatának gyakorisága
DMT	ritka
Ecstasy, ex, E, XTC, ...	általános, gyakori
Intravénás amfetamin (folyékony amf.)	ritka
kokain, kocsz, crack	rendkívül ritka
LSD (bélyeg, korong, ...)	gyakori
Lufi, balloon (nitrogén-oxidul)	gyakori
Speed	ritka

5. Egyéb, atipikus drogok

A datura vagy csattanó maszlag; a fehér üröm, bételdió, khat, lobélia, komló használata ritka, említése eseti.

Az interjú szempontjai

Az interjú szempontjai	A szempontok részletezése
Szociológiai, demográfiai adatok	Nem, életkor, lakhely, iskolai végzettség és foglalkozás, jövedelem. Családi állapot.
Családi háttér	Szülők társadalmi – gazdasági háttere. Szülők családi állapota (nevelőszülők, mostohaszülők). Testvérek. A család anyagi háttere és a családi támogatás. A család kulturális háttere. A család társadalmi pozíciói.
Jövőkép	Személyes jövőkép és tervek. A világ jövője. Tervek és vágyak.
Drogfogyasztás	<ul style="list-style-type: none"> • Oka, célja. Helyszíne. Mit fogyaszt, mit próbált. • Első drogfogyasztás – mikor, miért • Specifikusan milyen drog- és élménycsoportot céloz meg, azaz stimulánsok, hallucinogének, afrodisziákumok vagy más atipikus party-drogok használata és az élménykeresés. • Drogfogyasztói karrier feltérképezése
Élmény- és drogpreferencia	A „pörgés”, „mozizás”, „tanulás”, „szakrális” drogfogyasztási célok és az ahhoz alkalmazott drogok.
Morális, szakrális szempontok	Morális és szakrális szempontok a drog kiválasztásánál, a szintetikus és herbáldrogok megválasztásánál.
Élmény-megosztás	
A drogfogyasztást kísérő tevékenységek	Kísérletezés (különböző drogokkal és drogkombinációkkal), élményfogyasztás tanulása-tanítása; termesztés; eladás; külföldről való behozatal; rendelés; információ-terjesztés
Baráti és párkapcsolat	csoporton belül/kívül; a csoport / a pár drogfogyasztói karrierje;
Csoportnyomás	Csoport elvárásai a fogyasztás/nem fogyasztás kapcsán tolerálja-e a drogfogyasztást, kényszerítő-e → a választás szabadsága
Tudatmódosítás nélküli szórakozás	<ul style="list-style-type: none"> • lehetségesnek tartja-e; gyakorlója-e; • szükségesnek látja-e a drogfogyasztást – hangulat befolyásolásra, a társas tevékenységhez, vagy bármi egyébhez

A herbáldrogok és varázsnövények használata

Megjelent az Addiktológia (Addictologia Hungarica) folyóiratban, a 2003/2. szám 198-221. oldalán.